

REDAKČNÍ POZNÁMKA

Upozorňujeme čtenáře, že následující text neprošel standardní formální a jazykovou úpravou redakce. Vzhledem k tomu, že se jedná o příspěvek do rubriky Volná tribuna a nikoliv o standardní odborný článek, rozhodli jsme se na základě stanoviska redakční rady otisknout text v jeho původní podobě s minimálními změnami i přesto, že se autor odmítl podřídit redakčním požadavkům na úpravu textu (zejména z pohledu jeho jazykové úrovně, stylistiky a struktury). Před formálními požadavky časopisu jsme tak v tomto případě upřednostnili právo na zveřejnění polemického názoru, který reaguje na článek o securitologii publikovaný v čísle 2/2007 Obrana a strategie.

SEKURITOLOGIE V PROCESU STÁVÁNÍ SE VĚDOU**SECURITOLOGY IN THE PROCESS OF BECOMING A SCIENCE**

Leszek Fryderyk KORZENIOWSKI*

Někteří dokonce tvrdí, že se v poslední době v části společnosti, jež zkoumá otázky bezpečnosti v postkomunistickém prostoru, rozvinula debata o údajné potřebě konstituování nového vědního oboru.

Jelikož kritici securitologie pochází z Masarykovy univerzity v Brně [Zdeněk KRÍŽ, Miroslav MAREŠ, Petr SUCHÝ: Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda. "OBRANA A STRATEGIE" 2/2007, s. 117–124.], zatímco v České republice securitologie má své představitele, je odůvodněna reakcí (odpovědí) na článek Z. Kríže, M. Mareše a P. Suchého.

Článek obsahuje:

- 1. historické předpoklady a odůvodnění bezpečnostních věd,*
- 2. odůvodnění předmětu výzkumu vzhledem k rozměrům (úrovním) zkoumaného subjektu,*
- 3. bezpečnost jakožto nepřítomnost ohrožení a bezpečnost jakožto funkce rozmanitých činitelů,*
- 4. zdroje a druhy ohrožení,*
- 5. bezpečnost jako objektivní a/nebo subjektivní stav,*
- 6. metodologické základy bezpečnostních věd,*
- 7. zdroj termínu securitologie.*

Some people even claim that in recent times there has been a debate flared up over the alleged need to establish a new scientific direction.

Because the critics of securitology as a science derive from the Masaryk University in Brno [Zdeněk KRÍŽ, Miroslav MAREŠ, Petr SUCHÝ Securitology: Pseudoscience, no Metascience. "DEFENCE & STRATEGY" 2/2007, p. 117-124.], and at the same time securitology has its representatives. Therefore, it is justified to present the subject and methodology of the science (sciences) of security in the Journal DEFENCE & STRATEGY.

This paper covers:

- 1. historical premises and justification of the science (sciences) of security,*
- 2. justification of the subject of research in relation to dimensions (levels) of the researched object,*
- 3. security as the lack of danger and security as a function of various factors,*
- 4. sources and kinds of dangers,*
- 5. security as an objective and/or subjective condition,*
- 6. methodological foundations of the science (sciences) of security,*
- 7. the source of the notion securitology.*

* E-mail: lfk@eas.info.pl

Klíčová slova

Bezpečnost, ohrožení, bezpečnostní věda, *securitologie*.

Keywords

Security, dangers, a science of security, *securitology*.

Zdeněk Kříž, Miroslav Mareš, Petr Suchý (Zdeněk Kříž – Katedra mezinárodních vztahů Masarykovy univerzity v Brně, Miroslav Mareš – Katedra politologie Masarykovy univerzity v Brně, Petr Suchý – Katedra mezinárodních vztahů Masarykovy univerzity v Brně), jež dále budeme nazývat kritiky, vyčítají zastáncům *securitologie* (*securitologie*), že „vycházejí ze zcela chybných premis“. Příčinou této skutečnosti má být „nepochopení a neznalost historického vývoje oboru strategických a bezpečnostních studií, ignorování základních aspektů metodologie vědy (...)“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Protože to mohlo znít děsivě a poněkud jak z minulé epochy, zdá se oprávněné pustit se do tématu, určit předmět sporu a metodologii řešení tohoto sporu.

Za prvé, po roce 1989 mi nepřipadá rozumné, že kritici vyčítají představitelům přírodních, technických, lékařských, zemědělských a sociálních věd a také podrobných vědních oborů (kteří sami sebe zařazují k oboru *securitologie*), že přestali důvěřovat jedinému platnému výkladu, ukazujícímu, čím bezpečnost je ohrožena a kým. Právě proto se v Evropě konala revoluce, aby se předmětem zájmu vědy stal člověk jakožto jednotlivec a sociální skupiny, nikoli stát a vláda v tomto státě.

To však neznamená, že rozhodující činitelé, dobře posazení ve svých „ústavech“ snadno rezignují na pozici monopolisty, který stanoví, co je správné a spravedlivé. Politologové (myslím tím tři výše zmíněné) ignorují skutečnost, když tvrdí, že se nic nezměnilo, že „vedené procesy se však odehrávají v rámci původního oboru bezpečnostních studií a při zachování jeho přístupů a metodologie. Nedochozí k vytváření „nové vědy“, ale k rozvoji stávajícího oboru“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Toto metodologické stanovisko je zcela protikladné k myšlence, kterou navrhuji tíž badatelé o něco dřív (ale v tomtéž článku), že se koná přesun ve způsobu chápání bezpečnosti. „Tento jev je velmi zřetelný i v českém akademickém prostředí. Dochází k prohlubování konceptu bezpečnosti ve smyslu důrazu na jiné aktéry, než jsou státy (směrem k lidské a individuální bezpečnosti), a k rozšiřování konceptu bezpečnosti směrem od tradiční vojenské, případně vnitřní bezpečnosti k jiným formám bezpečnosti (sociální, ekologické apod.)“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Zde je třeba poznamenat, že badatelé, kteří se pouští do řešení problému bezpečnosti z pozice *securitologie*, umisťují v centru pozornosti člověka, jeho potřeby a vyznávané hodnoty. K tomuto tématu existuje rozsáhlá literatura, z níž představíme jen několik úryvků.

Potřeby jednotlivce jsou reprezentovány v sociálně akceptovaných kategoriích jako hodnoty. Když jsou potřeby přeloženy do hodnot, je lehčí je koordinovat se snahami ostatních a také je zdůvodňovat před ostatními a před sebou samým. Hodnoty bývají generovány rovněž sociálními skupinami a institucemi. Díky socializaci jednotlivci internalizují v podobě hodnot cíle podmiňující úspěch ostatních a také přežití a správnou funkčnost skupin [MANSTEAD 1996, s. 701].

Lidské hodnoty nejsou situačními cíli, ale plní funkci principů řídících život jednotlivce nebo skupiny. Hodnoty určují standardy toho, co je vyžadováno při hodnocení chování, událostí a lidí (včetně sebe sama), při formování a vyjadřování stanovisek a nakonec při volbě a zdůvodňování činnosti [MANSTEAD 1996, s. 701]. V interpretaci deklarovaných hodnot je důležitý rozdíl mezi tím, jaké hodnoty lidé preferují, a tím, co lidé očekávají. Rozdíl spočívá v normách čili ve

standardech hodnot, které platí v jednotlivých skupinách nebo kategoriích lidí. Hodnoty (ideální stav) se týkají etických principů a očekávání – praktických voleb.

Hodnoty, které jednotlivci akceptuje a oceňuje, hrají podstatnou roli v existenci jeho osobnosti a v programování jeho vlastní činnosti. Hodnoty jsou i standardem volby individuální životní cesty jednotlivce v podmínkách společnosti, k níž patří a v níž dospívá. Hodnoty a jejich realizace dávají lidské činnosti subjektivní smysl a také – v širší perspektivě – mu dovolují cítit smysl vlastního života. Hodnoty přivlastněné jednotlivcem jsou podřízeny určité hierarchii podle míry jejich subjektivní důležitosti. Čím vyšší je místo jednotlivé hodnoty v hierarchii, tím větší je její význam jakožto standardu stanovení aktivity [CZEKUNKOWA 2003, s. 45].

Obsah hodnot je klasifikován podle motivace, kterou vyjadřují. Mezi deseti typy hodnot Schwartz umístil také bezpečí a zařadil je do struktury typů hodnot na pólu „záchova“, protikladném k „otevřenosti změně“. Bezpečnost se zde nachází blízko takových hodnot jako tradice, přizpůsobení, vláda [MANSTEAD 1996, s. 702].

Sociolog **Alexander Wallis** zařadil pocit (stupňovaného) fyzického a psychického bezpečí mezi situační hodnoty společenského prostoru [WALLIS 1983, s. 636]. Jednotlivec, jenž se ocitl v určitém prostoru, si obvykle všimá, zda je tento prostor spojen s určitými potenciálními konflikty, které ho lákají nebo kterým se chce vyhnout, a ohroženími (potíže, nepříjemnosti ap.).

Dinesh Mohan a ostatní odborníci zabývající se touto problematikou zdůrazňují, že bezpečnost je základním lidským právem [MOHAN 2003]. Systémy, které zajišťují život bez úrazů, nemohou být ignorovány, pokud existuje společenské a politické pochopení etické a mravní odpovědnosti státu a společnosti za zajištění práva na život všem občanům. Toto právo na život znamená život v dobrém zdraví podle aktuálně přístupné vědy a technologie. Propagují také ustanovení Charty bezpečnostních práv.

Na základě vědomostí o ohroženích a bezpečnostních faktorech a pocitu odpovědnosti za rozvíjející se svět, kde by právo na život mělo být zajištěno všem lidem, byl organizován seminář na téma práva lidí na bezpečnost. Konference na téma Zabraňování a kontroly úrazů, která se konala v Dillí v Indii v březnu roku 2000, dne 8. března schválila Deklaraci Dillí na téma Práva lidí na bezpečnost jako návrh Charty práva lidí na bezpečnost.

Tento návrh byl pak předmětem diskuse Semináře a byl schválen 6. Světovou konferencí na téma Zabraňování a kontroly úrazů v Montrealu ve dnech 12–15. května 2002 [MOHAN 2003].

Deklarace je nyní přístupná diskusi a zpracování. V otázkách kontroly úrazů, která se stává vážným tématem veřejného zdraví, by měl být tento doklad považován za výchozí bod pro určení práva lidí na bezpečnost jakožto základního práva jednotlivých států a Spojených národů dohromady.

Za druhé, kritici vyčítají *securitologii* „metodologickou nepůvodnost i eklekticismus usilující o absorbování atraktivních prvků různých, nikoliv pouze společenskovědních disciplín“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Je charakteristické, že v dekalogu univerzální etiky, vyvedené z historických mravních zkušeností lidstva a teoretických úvah o hodnotách, umístil **Józef Lipiec** na druhé místo (za toleranci) bezpečí, před svobodu, spravedlnost, důstojnost, práci, solidaritu, krásu, pravdu a lásku [LIPIEC 2001].

Vyhýbaje se hlubším ontologickým, epistemologickým a axiologickým úvahám na téma podstaty bezpečí jakožto hodnoty je třeba dle tohoto filozofa, etika a axiologa zdůraznit, že se konstruktivní síla hodnot týká:

1. člověka a jenom jeho, ale s přivoláním lidského bytí ve třech jiných rozměrech,
2. života druhého člověka,
3. života skupiny lidí (společnosti),
4. života lidského druhu (lidstva).

Avšak spojení mezi subjektem, druhým člověkem, společností a lidstvem v kategoriích hodnoty bezpečnosti mohou být shodná, odlišná nebo protikladná. Konflikt zájmů v kategoriích bezpečnosti je patrný, ale dá se prozkoumat, vysvětlit a řešit. Naopak pokusu o konceptualizaci a výzkum „lidské bezpečnosti“ (human security) bez ohledu na „individuální bezpečnost jednotlivce“ (individual security), který byl proveden politology v rámci studií věnovaných bezpečí [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007], se nevyčítá eklektismus, nicméně je tento pokus odsouzen k porážce.

Lze se pokusit o představení *securitologické* metody na příkladu souvislosti ekonomických věd a bezpečnostních věd. Jak je v postkomunistické Evropě známo, podnikavost je základem sociálních změn a základním činitelem hospodářského růstu a rozvoje, v individuálním rozměru je zdrojem štěstí mnoha lidí. Podnikání, jež vytváří zboží a služby, umožňuje uspokojení rozmanitých lidských potřeb včetně základních potřeb bezpečného života a vývoje.

Bezpečnost člověka, tj. jeho existence, vývoj a normální činnost, je takto hlavním výchozím bodem pro zkoumání bezpečnosti ekonomické organizace a také bezpečnosti státu.

Pojem podnikání se objevil v ekonomické literatuře v polovině 18. století díky francouzskému ekonomovi **Richardu Cantillonovi**. Ten nazval podnikatele kupci, kteří si všímají rozdílů cen na různých trzích a dovedou „koupit levně a prodat draze“. Po dvou stech letech rakouský ekonom **Joseph Schumpeter** definuje současného podnikatele jako inovátora, „kreativního destruktora“ zapojeného do procesu „tvůrčího ničení“, který ruší ekonomickou rovnováhu a tímto způsobem tvoří podmínky pro nový hospodářský rozvoj [SCHUMPETER 1995].

Funkčnost tohoto mechanismu spočívá v tom, že podnikatelé prahnoucí po mimořádných ziscích stále hledají nové, dřív nepoužité kombinace výrobních činitelů (inovace), a vyvádějí tak hospodářství z rovnováhy. Rozvoj totiž probíhá „tvůrčí destrukcí“, rušením rovnováhy a uvedením do pohybu adaptačních procesů, které – pomocí mechanismu konkurence – eliminují neúčinné použití výrobních činitelů a navrhují nové, účinné.

Z toho vyplývá závěr, že vlastností podnikání není jen bezpečnost (existence, rozvoj a normální činnost) hospodářské organizace, nýbrž i „tvůrčí destrukce“. Bezpečná existence a rozvoj se týká subjektu jakožto celku (systému), jehož některé součásti (podsystemy) mohou být ohroženy. V axiologických kategoriích činitelé zvěšující bezpečnost buď celého (hospodářského) systému, nebo některých částí tohoto systému (hospodářských subjektů) budou pro jiné zdrojem ohrožení. Je možné to názorně představit, porovnávaje bezpečnost:

- Hospodářství (hospodářského systému) socialistické země z roku 1988 s ústředním plánováním, v němž podniky nebankrotovaly, ale celý systém se stal bankrotem,
- Hospodářství země s tržním ekonomickým systémem z roku 2008, v němž podniky bankrotují, ale celý systém je v bezpečí.

Zde je třeba vidět podstatný rozdíl mezi výzkumy mezinárodních vztahů, které patří k politickým vědám, a securitologií, která bere ohled na výše uvedené rozměry (úrovně) bezpečnosti: člověk – dva lidé (malá skupina) – společenská skupina (stát, ekonomický systém) – lidstvo.

Za třetí, pro kritiky není jasný „referenční objekt“ úvah securitologie. Nicméně o odpovědi, že předmětem zájmu *securitologie* je bezpečnost, kritici tvrdí, že je pochopitelná, ale nedostatečná [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Jelikož chceme zkusit tuto odpověď učinit plnější, předpokládáme, že **bezpečnost znamená určitý objektivní stav spočívající v nepřítomnosti ohrožení, subjektivně cítěný jednotlivci nebo skupinami** [KORZENIOWSKI 2000, s. 437; KORZENIOWSKI 2001, s. 21; KORZENIOWSKI 2003, s. 183, KORZENIOWSKI 2005, s. 21].

Bezpečnost chápaná jako určitý stav spočívající v nepřítomnosti ohrožení je předmětem zájmu mnoha oborů přírodních, technických, lékařských, zemědělských a sociálních věd a také podrobných vědních oborů, jejichž kořeny sahají až k samotným začátkům vědeckého poznávání skutečnosti. Je to také praktická znalost z rozmanitých prostorů hospodářské činnosti a denního života.

Bezpečnost jakožto předmět výzkumu má multilaterální (mnohostrannou) povahu a je něčím víc než souhrnem nepřítomnosti ohrožení. Bezpečnost je funkcí mnoha rozmanitých činitelů a každý z nich stojí za hlubší analýzu. Můžeme je zde vyjmenovat: [KORZENIOWSKI 2007]

- **objektivní a subjektivní** ohrožení,
- **vnitřní a vnější** ohrožení,
- **abstraktní a konkrétní** ohrožení,
- **potenciální a aktivní** ohrožení,
- **konstruktivní a destruktivní** hodnoty,
- **statická a dynamická** situace.

Pro filozofa **W. Tulibackého** je bezpečnost konfigurací situací, událostí, skutečností a stavů, které záleží nebo nezáleží na lidech. „Tak chápaná bezpečnost předchází jiným hodnotám, taktéž je jednou ze základních hodnot a plní roli instrumentální pro vznik a existenci materiálních a duchovních hodnot“ [TULIBACKI 1999, s. 33].

Viktor Porada definuje stav bezpečnosti jako systém vzájemně souvisejících a do různé míry vlivných činitelů a jejich vlastností, které ovlivňují vznik, vývoj a důsledky společenských jevů, jež mají negativní vliv na zdraví, život a všechny ostatní hodnoty v konkrétní společnosti (sociální systém, svobodu, víru, jmění ap.) [PORADA 2003, s. 263]. Obvykle jsou negativní jevy popsány a penalizovány ve státní legislativě.

Pro **W. I. Yarothkina** je bezpečnost stav ochrany osoby, společnosti, státu před vnějšími a vnitřními nebezpečími a ohroženími, který spočívá v aktivitě lidí, společnosti, státu, světové spolupráce národů pro odhalení, zabránění, oslabení, odstranění (likvidaci) a odrazení nebezpečí a ohrožení schopných je zničit, připravit o fundamentální materiální a duchovní hodnoty, učinit nepřístupnou (objektivně a subjektivně) škodu, zavřít cestu pro život a rozvoj [YAROTHKIN 2000, s. 28].

Dinesh Mohan a ostatní odborníci odůvodňující ustanovení Konvence na téma práva lidí na bezpečnost definují bezpečnost jako stav, v němž jsou ohrožení a podmínky vedoucí k fyzickým, psychologickým, psychologickým nebo materiálním úrazům kontrolovány za účelem zachování zdraví a dobrého sebevědomí osob i celého společenství [MOHAN 2003].

V. K. Senthagov definuje bezpečnost jako schopnost života jakéhokoliv biologického objektu. [SENTHAGOV 2005, s. 26]. V Rusku je kategorie „bezpečnosti“ přítomná v právním systému Federace, kde se vychází z toho, že „bezpečnost je stav ochrany životně důležitých zájmů osoby, společnosti a státu před vnitřními a vnějšími ohroženími“ [Zakon... 1998].

Význam daný v těchto definicích termínu „bezpečnost“ spojuje tento pojem s předměty, které označuje (s jeho designáty). Souhrn těchto předmětů (designátů) je rozsahem názvu. Slovo „bezpečnost“ vychází z latinského *sine cura (securitas)* a v současných slovnících označuje „stav nepřítomnosti ohrožení“ [Słownik 1979, s. 147], „antonymum ohrožení“ [Słownik 2001, s. 50]. Designáty určující obsah pojmu „bezpečnost“ jsou tedy souhrnem antonym „ohrožení“.

Ohrožení je potenciální příčinou nežádoucího stavu. Ohrožení nejsou samostatnou kategorií, neboť se vždycky týkají určitého subjektu, pro něž mají destruktivní povahu. Mohou způsobit škodlivé důsledky, protože se každý subjekt (člověk, systém, organizace, přírodní

bohatství) charakterizuje menším nebo větším nedostatkem odolnosti, což umožňuje přeměnu potenciálního ohrožení ve škodu.

K vygenerování ohrožení jsou potřebné určité možnosti přítomné v samotném subjektu, jehož se týkají, nebo v souvislostech subjektu s okolím [KORZENIOWSKI 2000, s. 437; KORZENIOWSKI 2001, s. 21]. Toto ohrožení se dá charakterizovat kategorií *negativního potenciálu* chápaného jako schopnost destruktivně působit na systém [SZYMANEK 1990, s. 97].

Jsou to ohrožení způsobená:

1. **neživou přírodou** nezávislou na člověku (např. kosmické objekty, tektonické pohyby, vulkány, tajfuny...),
2. **živými organismy** (mikroorganismy, rostliny, živočichové),
3. **výtvořů člověka** (stavby, stroje, chemické substance, výbušniny),
4. **člověkem** a společností (napětí v mezilidských vztazích, otrokářství, dobytelské a náboženské války, teror), toto mohou být také reálné činnosti jiných účastníků společenského života, neúčinné a nebezpečné pro životní zájmy a základní hodnoty daného člověka, skupiny, společnosti či lidstva na celém světě.

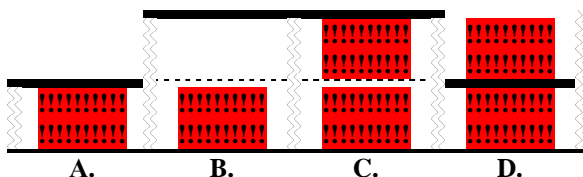
Ryszard Zięba ukazuje dvě patrná pojetí chápání termínu „bezpečnost“ [ZIEBA 2004, s. 30]. Úzké pojetí, které **Joseph S. Nye** nazývá negativním [NYE 1989, s. 54], vnímá bezpečnost jako nepřítomnost ohrožení a soustřeďuje se na analýzu působení subjektu pro ochranu před ohrožením jeho podstatných vnitřních hodnot. Bezpečnost je zde definována v protikladu k ohrožení. Druhé pojetí, pozitivní, pozoruje formování jistoty přežití, vlastnění a svobody rozvoje subjektu. Zde je bezpečnost definována z hlediska schopnosti kreativní aktivity subjektu.

Definice pojmu bezpečnosti se koncentrují na jeho objektivní a subjektivní aspekty. **Objektivní stav bezpečnosti** se týká přítomnosti nebo nepřítomnosti skutečných ohrožení, nezávislých na názoru kohokoliv. Naopak **pocit bezpečnosti** je výrazem subjektivního aspektu a vztahuje se na vědomí ohrožení, nedostatek tohoto vědomí nebo nedostatek znalosti možností zabránit nebezpečí.

Ve všech (těch, které byly prozkoumány) jazycích, což nachází odraz ve slovnících, slovo „bezpečnost“ vyjadřuje tento duální stav:

- a) **objektivní**: „stav neohrožení“ [Słownik PWN 1979, s. 147]; „antonymum ohrožení“ [Słownik Reader`s Digest Przegląd 2001, tom 1, s. 50],
- b) **a/nebo subjektivní**: „právní nebo psychický stav, v němž má jednotlivec pocit jistoty, oporu v druhé osobě nebo v právním systému“ [Słownik Reader`s Digest Przegląd 2001, tom 1, s. 50]; stav (...) klidu, jistoty“ [Słownik PWN 1979, s. 147].

K těmto dvěma kategoriím se vztahuje přídavné jméno „bezpečný“ čili a) dávající pocit bezpečí, neohrožující nebo b) ten, kdo není v ohrožení, mající pocit bezpečí.

Obrázek 1.

Z toho vyplývá soustava objektivních a subjektivních kategorií, kterou lze představit jako zjednodušený statický model obsahující čtyři segmenty [KORZENIOWSKI 2005, s. 20–23]:

- A. **Stav bezpečnosti**, když je úroveň ohrožení malá a není vnímána jako velká.
- B. **Falešná bezpečnost**, když je úroveň ohrožení velká a je vnímána jako malá.
- C. **Stav ohrožení**, když je úroveň ohrožení velká a ohrožení jsou vnímána správně (adekvátně).
- D. **Obsese**, když jsou ohrožení malá, ale jsou vnímána jako velká.

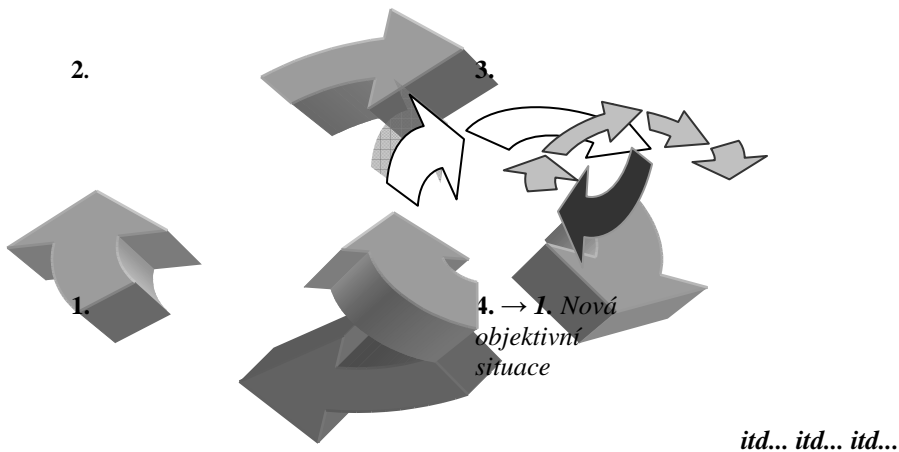
Stojí za to poznamenat, že už v roce 1977 **Daniel** Frei navrhl právě takové čtyřdílné pojetí těchto souvislostí [FREI 1977, s. 17–21].

Ve skutečnosti se často setkáváme se situací, že je chování člověka sice shodné s percepcí skutečnosti, nikoli s objektivními vlastnostmi, nicméně **vyvolává důsledky shodné s objektivními vlastnostmi**, nikoli vnímanými nebo představenými. Moderní technika záznamu obrazu a zvuku nám mnohokrát umožnila pozorovat tragické situace, jež jsou ilustrací takto postaveného problému, když se okolí zdálo příznivé a bezpečné, bylo tak vnímáno a způsobovalo adekvátní chování – odpočinek, bezstarostné rozhovory ap. A najednou tragická smrt nebo panika. Taková situace se však neomezuje na to, že se lidé ocitli v ohrožení (znenadání přicházející obrovské vlny tsunami) ani že zpozorovali něco znepokojivého, dokonce ani tyto dva aspekty dohromady (že se zjevilo ohrožení a nebylo zpozorováno náležitě brzo). Podstatou této situace je to, že si lidé nevšimli nebezpečí, jež bylo skutečné (24. 12. 2004, Indonésie), nebo to, že uviděli nebezpečí, které ve skutečnosti nebylo (2005, Bagdád). Víc než osm set zabitých a kolem tří set raněných v Bagdádu v důsledku pomluvy o útoku teroristy – sebevraha. Převážně ženy, staří lidé a děti. Jedni utonuli v Tigridu, druhé pošlapal dav.

Objektivní vlastnosti formují lidské chování v závislosti na tom, jak si člověk sám uvědomuje svou situaci, přičemž samotné uvědomění si situace člověkem závisí na tom: a) jaké jsou objektivní vlastnosti prostředí, b) jaký je on sám, c) co on sám v této situaci dělá. Navíc, některé situační prvky účinkují na člověka přímo, bez účasti jeho vědomí, např. považuje situaci za bezpečnou a nezareaguje, pak utrpí úhonu, adekvátně k objektivním vlastnostem ohrožení a nikoli k představovaným vlastnostem okolního prostředí.

Analýza vede k dynamickému modelu bezpečnosti, který se skládá ze čtyř prvků navazujících na sebe [KORZENIOWSKI 2007 Zilina s. 373–377; KORZENIOWSKI 2007 Kraków, s. 188–189]:

1. objektivní situace (ohrožení),
2. subjektivní pozorování,
3. chování (rozhodnutí, činnost) na základě subjektivního pozorování,
4. důsledky závisící na objektivní situaci. → *Nová objektivní situace atd.*

Obrázek 2.

Působení ohrožení je zkoumáno základními a praktickými vědami – což vyplývá ze zmíněné vlastnosti bezpečnosti jakožto objektu výzkumu, z toho, že bezpečnost je podmíněná rozmanitými činiteli: objektivními a subjektivními, vnitřními a vnějšími, abstraktními a konkrétními, potenciálními a aktuálními, konstruktivními a destruktivními, statickými a dynamickými, sociopsychologickými a technickými, právními a přírodními, makro a mikroekonomickými, nacházejícími se také v pevných vzájemných souvislostech.

Je třeba zdůraznit, že programovým metodologickým základem *securitologie* je paralelní [KORZENIOWSKI 2007, s. 184–185]:

- a) holistický přístup,
- b) dialektický přístup,
- c) mnohoaspektovost percepce a výkladu skutečnosti,
- d) překračování hranic mezi vědeckými obory,
- e) použití metodologických základů a teoretického díla mnoha věd: filozofie, psychologie, historie, ekonomických věd, politologie, právních věd, vojenských věd, zemědělských věd, lesnických věd, hornických věd, lékařských věd, pedagogických věd a dokonce i teologie, teorie umění a tělovýchovy.

Holistický a dialektický přístup, překračování hranic, mnohoaspektovost a použití metodologie různých věd (podobně jako ve vědě o řízení) se stává determinantem totožnosti vědy o bezpečnosti. Zachovávání nebo nezachovávání těchto zásad je kritériem odlišujícím to, co je, od toho, co není securitologií.

Rozvoj výzkumných metod a nové lidské možnosti vždy probouzejí obavy v lidech, kteří zásadám jejich působení nerozumí a nedůvěřují. Jak se zdá, podobně je tomu i v případě obvinění z eklektismu vůči *securitologii* jakožto bezpečnostní vědě. Využívání metodologie různých věd neznamená bezmyšlenkovitě kopírování díla těchto věd a přisuzování jejich výsledků sobě. Využívání metod různých věd a překračování hranic mezi nimi je v současné vědě obecným postupem. Tak se rozvinuly nyní nepochybné vědy o řízení, ekonomická psychologie, biofyzika a mnoho jiných. Je to metodický přístup, jenž vede k nové syntéze a k originálním závěrům.

Věda je specializovaná činnost týkající se poznání, provozovaná vědci. Z mnoha známých výkladů pojmu „věda“ mám zde na mysli pojetí vědy jako specializované činnosti týkající se

poznání, provozované vědci, jež má za účel objektivní poznání a porozumění přírodní a společenské skutečnosti a stvoření předpokladů použití získané znalosti pro přeměnu skutečnosti dle potřeb člověka.

Avšak zásadní se zdá také otázka o formálním statutu *securitologie*: Je to disciplína vědní nebo spíše praktická? A je-li praktická, má vědní charakter?

Teoretické vědy popisují, objasňují a interpretují skutečnost. Praktické disciplíny se vymezují nejčastěji v opozici k teoretickým vědním disciplínám jako základní disciplíny užívané v praxi. Jak tvrdí Jerzy Kosiewicz, cílem praktických vědních disciplín je vymezení „možného a zároveň optimálního způsobu realizace přijatého ideálu – týkají se tedy budoucnosti, postulovaných a žádoucích stavů skutečnosti“ [KOSIEWICZ 2004, s. 250].

Securitologie patří k praktickým vědám, které vědeckým způsobem ukazují perspektivu odstranění nebezpečí pro existenci, rozvoj a normální činnost člověka a společenských organizací.

Za čtvrté, kritici politologové se snaží udržet politickou (v negativním kontextu) úroveň diskuse, když píšou: „Nesmyslnost počínání proponentů zdánlivě nové vědy dokládá také nulová orientace v lingvistických kritériích protežovaného termínu *securitologie*.“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007]

Je pravda, že lingvisté *securitologii* nevymysleli, podobně jako mnoho jiných bizarních termínů „znečišťujících“ polštinu, češtinu, angličtinu a každý jiný jazyk. Nicméně je třeba si pamatovat, že od roku 1989 evropské „sociální“ a „starostlivé“ státy (dosavadní monopolisté v otázce bezpečnosti občanů) často nechaly lidi a jejich bezpečnost vlastnímu osudu. Po deseti letech našla tato bezradnost odpověď ve krakovské deklaraci z 12. května 2000: „*Celostátní i lokální organizace zastoupené dle ustanovení jejich statutů a fyzické osoby osobně shromážděné na mezinárodní konferenci „Řízení bezpečnosti“ považují vládní systém bezpečnosti společnosti, podnikatelů, osob a majetku za nesprávný a neúčinný, oceňují fundamentální právo na ochranu před ohroženími a deklarují stvoření Evropské federace pro bezpečnost.*“ [EUROPEAN 2000], vědeckého sdružení zabývajícího se výzkumem ohrožení a vzděláním pro bezpečnost.

Dnes jsou v tomto sdružení přítomné osobnosti vědeckého světa, manažeři a akademické instituce z Bulharska, České republiky, Francie, Řecka, Polska, Rumunska, Srbska, Slovenska, Ukrajiny, Maďarska, Turecka, Itálie, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. Během 8 let Sdružení organizovalo nebo spoluorganizovalo víc než 30 mezinárodních vědeckých konferencí, vydalo ve vlastním nakladatelství 20 monografií a učebnic, vydává časopis „*Securitologia/Securitology/Секьюритология*“, je nezávislým vědeckým střediskem. Budoucnost ukáže, jestli proces formování *securitologie* jakožto vědy jen začal nebo už je pokročilý.

Jestli tomu tak nebylo v roce 1989, když byl termín *securitologie* používán jako charakteristika bezpečnostních věd, ať se aspoň teď lingvisté zapojí do výzkumů a systematizace názvosloví, které by nemělo být pro subjektivní a objektivní bezpečnost podceňováno. Možná že by mělo smysl také angažování lingvistů, aby vysvětlili, proč politologové tvrdí, že se zabývají mezinárodními vztahy, jestli skutečným předmětem jejich analýz jsou mezistátní vztahy. Není to snad důvod toho, že politologové často nesprávně interpretují válku s terorismem, evropskou bezpečnost v kontextu situace na Balkáně a mnoho jiných otázek, které jsou pro bezpečnost lidí a společností podstatné?

Nevím, kdo a proč v devadesátých letech minulého století poprvé použil neologismus „*securitologie*“ jako název bezpečnostní vědy. Víím však, že skoro celý mistrně provedený výklad lingvistů několikrát opakovaný v článku politologů se netýká *securitologie*! Vyvození lingvistů se opírá o vymyšlenou hypotézu, že „*securitologie*“ vznikla přidáním anglického slova *znamenantního* „*bezpečnost*“ k řecké příponě – (o) *logy*. Stačí ale minimum vědecké poctivosti a pečlivosti, aby se ukázalo, že v přístupných publikacích autoři vysvětlující tento pojem jednoznačně odkazují na

latinskou etymologií „sine cura“ (securitas) [ŠKVRNDA 2005, s. 41; HOFREITER 2006, s. 19; KORZENIOWSKI, PEPLŃSKI 2005, s. 243; YAROTHKIN 2000, s. 12; ZIEBA 2004, s. 27]. Prostě: *securit(o)logie* (*sekuritologie*). V náboženství antického Říma *Securitas* byla personifikací bezpečnosti a důvěry.

Na závěr, kritici tvrdí, že *securitologie* je „(...) a zřejmě i účelovost vázaná na problematické financování vysokoškolského vzdělávání, vědy a výzkumu v České republice“ [KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. 2007].

Možná, že neznám dost dobře logiku a sémantiku, na kterou navazují Zdeněk Kříž, Miroslav Mareš i Petr Suchý z Masarykovy univerzity v Brně, ale právě zde by byla vhodná pomoc nějakého lingvisty, jenž by vysvětlil a ukázal zdroj takové konkluze. Není známo, o co se jedná: jestli se *securitologii* vyčítá podporování větších výdajů na vzdělávání, výzkumy a vědu v České republice nebo naopak, úmysl sebrání (určitě i tak příliš malých) prostředků určených na tyto účely. Jedno se zdá být jisté: když se neví, o co jde, tak jde o peníze.

LITERATURA

- [1] CZEKUNKOWA L. [2003]: *Uczestnictwo w kulturze narodowej poprzez układ wartości uczniów zdolnych*. /in:/ PAJAŁ K. ZDUNIAK A.: (red.) *Edukacyjne zagrożenia początku XXI wieku*. Warszawa: ELIPSA.
- [2] EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY kronika [2000]. <http://www.eas.info.pl/kronika.html>.
- [3] FREI D. [1977]: *Sicherheit. Grundfragen der Weltpolitik*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- [4] HOFREITER L. [2006]: *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika.
- [5] KŘÍŽ Z. MAREŠ M. SUCHÝ P. [2007]: *Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda*. “OBRANA A STRATEGIE” 2, s. 117-124. <http://www.defenceandstrategy.eu/en/current-issue-2-2007/forum/securitology-pseudoscience-no-metascience.html>.
- [6] KORZENIOWSKI L. PEPLŃSKI A. [2005]: *Wywiad gospodarczy. Historia i współczesność*. Kraków: EAS.
- [7] KORZENIOWSKI L. [2001]: *Zarządzanie bezpieczeństwem. Od ryzyka do systemu*. /in:/ KORZENIOWSKI L. (red): *Zarządzanie bezpieczeństwem. Prace Edukacyjne*. Kraków: LIPIPORT LFK, s. 21-26.
- [8] KORZENIOWSKI L. [2000]: *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona*. /in:/ *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Kraków: PSB, s. 437-444.
- [9] KORZENIOWSKI L. [2003]: *Menedżment. Podstawy zarządzania*. Kraków: EAS.
- [10] KORZENIOWSKI L. [2005]: *Securitology. The concept of safety*. “Comunikations”, No 3, s. 20-23.
- [11] KORZENIOWSKI L.F. [2007 Kraków]: *Securitologia na początku XXI wieku*. „Securitologia/Securitology/Секьюритология” Zeszyty Naukowe EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY, nr 6, s. 181-192.
- [12] KORZENIOWSKI L. [2007 Žilina]: *Objektívno-subjektívny charakter bezpečnosti ako podmienky služieb v poľsku*. s. 376. /in:/ *Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, Ministerstvo hospodárstva SR, s. 373-377.
- [13] KOSIEWICZ J. [2004]: *Filozoficzne aspekty kultury fizycznej i sportu*. Warszawa: BK.
- [14] LIPIEC J. [2001]: *Świat wartości*. Kraków: 2001.

- [15] MANSTEAD A. HEWSTONE M i inni [1996] (red.): *Psychologia społeczna. Encyklopedia Blackwella*. Warszawa: Jacek Santorski&CO Wydawnictwo.
- [16] MOHAN D: *Safety as a Human Right*. Bombay: Indian Institute of Technology 2003. http://www.safhr.org/campaigns_charter_safety.htm.
- [17] NYE J.S.Jr. [1989]: *Problemy badań nad bezpieczeństwem*. „Sprawy Międzynarodowe”, nr 6, s. 51-64.
- [18] PORADA V. [2003]: *Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifikace policejní činnosti*. Praha: „Bezpečnostní teorie a praxe”. Sborník Policejní akademie ČR 2003.
- [19] SCHUMPETER J. [1995]: *Kapitalizm, socjalizm i demokracja*. Warszawa: PWN.
- [20] SENTHAGOV V.K. [2005] (ros.) СЕНЧАГОВ В.К. *Экономическая безопасность России*. Москва: ДЕЛО.
- [21] ŠKVRNDA F.: [2005] *Vybrané sociologické otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete*. /in:/ ČUKAN K. a kol.: *Mládež a armada*. Bratislava: MO SR, s. 28-67.
- [22] *Słownik języka polskiego*. [1979] Warszawa: PWN.
- [23] *Słownik współczesnego języka polskiego*. [2001] Warszawa: Reader`s Digest Przegląd, tom 1.
- [24] SZYMANEK A. [1990]: *Wektorowy model zagrożenia obiektu*. /in:/ *Bezpieczeństwo systemów*. Warszawa: ITWL.
- [25] TULIBACKI W. [1999]: *Etyczne aspekty bezpieczeństwa na tle pewnych „stałych” cech natury ludzkiej*. /in:/ ROSA R.: (red.) *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie*. Siedlce: WSRP.
- [26] WALLIS A. [1983]: *Przestrzeń jako wartość*. /in:/ *Naród – kultura – osobowość*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 629-638.
- [27] YAROTHKIN W.I. [2000] (ros.) ЯРОЧКИН В.И.: *Сек'юритология – наука о безопасности жизнедеятельности*. Москва: „Ось-89”.
- [28] *Zakon...* [1998] (ros.) Закон Российской Федерации *О безопасности* /in:/ *О безопасности*. Сб. законодательных и нормативных документов. Москва.
- [29] ZIĘBA R. [2004]: *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego - koncepcje-struktury-funkcjonowanie*. Warszawa: SCHOLAR.

